

Firidun Şuşinski

**Azərbaycanın musiqi
xəzinəsi**

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitəbxanası

Bakı-2015

KEÇƏÇİOĞLU MƏHƏMMƏD

Min səkkiz yüz doxsan altıncı ilin payız günləri idi. Havalar yavaş-yavaş soyuyurdu. Soyuq bulaqlar, sinəsinə gülçikəkdən xalı salmış zümrüd yamaclar, səfəli meşələr Şuşaya dincəlməyə gələnlər ilə vidalaşırdı. Camaat yenicə çəkilməmiş su kəmərinin açılışına toplaşmışdı. «Borjomi» mehmanxanasından tutmuş «Kiçik yarmaya» qədər hər yer bəzənmişdi. Yeni su kəmərinin açılışına ətraf yerlərdən çoxlu qonaq gəlmiş, yüzlərlə teleqram alınmışdı.

Günortaçağı bu münasibətlə «İrəvan qapısı» ətrafında qonaqlıq təşkil edilmişdi. Qonaqlıqda adlı-sanlı adamlar toplaşmışdı. Məclisə Şuşanın məşhur xanəndələri, çalğıcıları və aşığıları da dəvət olunmuşdu.¹ Bir neçə musiqiçilər dəstəsi at belində su kəməri boyunca şəhərə buraxılan suyu incə bayatılarla müşayiət edirdilər. Xanəndələr arasında bir gəncin oxuduğu «Qarabağ şikəstəsi» ətrafdakı dağlara səs salmışdı. Gəncin sürəkli zəngulələri «Bazar başı»nda eşidilirdi. Gözəl səsin sahibi «Keçəçioğlu» adı ilə məşhur olan Məhəmməd Məşədi Xəlil oğlu idi.

Keçəçioğlu Məhəmməd 1864-cü ildə Şuşada anadan olmuşdur. Kiçik yaşlarından atasının peşəsinə (keçəçilik sənətinə) yiyələndiyindən xalq arasında «Keçəçi» adı ilə məşhur olmuşdur.

Bir gün görkəmli musiqişünas Xarrat Qulu keçəçi dükəninin yanından keçərkən ortaboylu, qırmızıyanaq bir gəncin keçə təmizləyə-təmizləyə zümzümə etdiyini eşidir. O, gəncin kim olduğunu öyrəndikdən sonra onu öz məktəbinə dəvət edir. Məhəmməd burda Xarrat Quludan, xüsusilə, məşhur xanəndə Məşədi İsidən xalq musiqisini mükəmməl surətdə öyrənir.

1. «Kaspi» qəzeti, 1916-cı il, № 249.

Keçəcioğlu hələ gənc ikən «Şəmilin bağı», «Çanaqqala» və «Səkili bulaq» kimi səfali yerlərdə qurulan məclislərdə oxumuşdur. Seyid Şu-şinski deyir ki, Keçəcioğlunu görməyib, uzaqdan səsinə dinləyənlər elə bilirdilər ki, oxuyan Məşədi İsidir. Çünki Keçəcioğlu oxuduğu muğamlarda Məşədi İsinin vurduğu xalları və guşələri çox ustalıqla təqlid edirdi. O, böyük xanəndənin yolu ilə gedirdi. Şuşada «Xandəmirovun teatr»ında yazıçı Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin rəhbərliyi altında təşkil edilən teatr tamaşaları və musiqili səhnəciklərdə Keçəci Məhəmməd də iştirak etmiş, tamaşaçıların hüsn-rəğbətini qazanmışdı.

Keçəcioğlu Məhəmməd ilk dəfə bakılılar qarşısında 1902-ci ildə çıxış etmiş, «Şüştər» muğamını çox böyük ustalıqla oxumuşdu. «Kaspi» qəzeti bu münasibətlə yaxşı rəylər dərc etmişdi. Bu rəylərdən birində deyilirdi: «*Xanəndə Məhəmməd «Şüştər» muğamını incə bir səslə və ürəkdən elə gözəl oxudu ki, dinləyicilərin məhəbbətini daha çox qazandı*».¹ Həmin konsertdə Məhəmməd Füzulinin «Leyli və Məcnun» poemasından bir parça (duet şəklində tamaşa) göstərilmişdi. Cabbar Qaryağdıoğlu və Keçəcioğlu Məhəmmədin deyişmələri böyük müvəfəqiyyət qazanmışdı. Bu barədə mətbuatda yazılmışdı: «*İfaçılar kostyum geymişdilər, oynayırlar, yalnız oxuyurdular, gözəl oxuyurdular*».² Cəsarətlə demək olar ki, bu konsert-tamaşalar Azərbaycan milli opera incəsənətinin yaranmasına zəmin yaradırdı.

Bakının mədəni həyatı Keçəcioğlu Məhəmmədi cəlb edir. O, 1904-cü ilin əvvəllərində Bakıya köçür. Keçəcioğlu Məhəmməd Bakıda məşhur tarzənlərdən Məşədi Zeynalla, sonralar isə Qurban Pirimovla əməkdaşlıq etmişdir.

Keçəcioğlu Məhəmməd sənətinə tələbkarlıqla yanaşar, öz üzərində yorulmaq bilmədən çalışırdı. O, dinləyiciləri ələ almağı, sənəti ilə onları valeh etməyi bacarırdı. Keçəcioğlu elə xanəndələrdən idi ki, istədiyi vaxt dinləyicini şənləndirər, «Zəminxarə», «Humayun» kimi muğamlarla isə kədərəndirərdi.

Cəlil bəy Bağdadbəyov xatirələrində Keçəcioğlu Məhəmməd haqqında yazır: «*1905-ci ildə Bakı toylarının birində Keçəcioğlu Məhəmməd oxuyurdu. Toy məclisi geniş bir həyətdə qurulmuşdu. Adam*

1. «Kaspi» qəzeti, 13 yanvar 1902-ci il, № 11.

2. *Yenə orda.*

çox idi. Keçəcioğlu «Üzzal» oxuyurdu. Mənim yanımda görkəmindən Bakı qoçularına oxşayan silahlı bir nəfər oturmuşdu. Xanəndənin çox ustalıqla oxuması bütün məclisi məst etmişdi. Təkcə mənim yanımda oturan qoçu narahat idi. O, nədənsə hirsələnir və tapançasını əlində oynadırdı. Keçəcioğlu bu vəziyyəti görüb, İran şairi Sədinin:

*Ma degər kəs nəgereftim becaye to nədim,
Əlləh-əlləh to fəramuş məgon əhde-qədim.-*

rədifli ilə başlanan qəzəlini oxudu (tərcüməsi: Biz başqasını sənin yerinə özümüzdə mərhəm götürmədik, sən də allah xatirinə keçmiş əhdi peymanı unutma).

Mən qonşumun hərəkətlərindən narahat olaraq üzümü ona çevirdik-də o, bu vəziyyətdən istifadə edib dedi:

– Qardaş oğlu, Keçəcioğlu nə oxuyur?

– Mən dedim ki, xanəndə «Üzzal» oxuyur və qəzəlin bu iki sətirini ona tərcümə etdim. Qoçu bıqlarını əşib dedi:

– Eh, heç nə bilmirəm. Bircə onu bilirəm ki, Keçəcioğlunun oxumağı mənim o qədər xoşuma gəlir ki, istəyirəm ayağa duram, hamını qıram».¹

Keçəcioğlu Məhəmməd klassik muğamlardan «Nəva», «Mahur», «Mani», xüsusilə, «Bayatı-Qacar»ı orijinal bir şəkildə, özünəməxsus fərdi xüsusiyyətlə ifa edirdi. Azərbaycan musiqi tarixində ritmik muğamları Keçəci Məhəmməd kimi ustalıqla oxuyan və onun səsi kimi yüksək diapozona malik olan xanəndələr az olmuşdur.

1912-ci ildə bütün Qafqazda məşhur xanəndə kimi tanınan Keçəcioğlu Məhəmməd «Sport-Rekord» firmasının dəvəti ilə Varşava şəhərinə gedir. O, yolüstü bir neçə gün Moskvada qalır. Burda «Metropol» mehmanxanasının zalında Cabbar Qaryağdıoğlu, Məşədi Məmməd Fərzəliyevin iştirakı ilə «Şərqi konserti» verir.

Varşavada Keçəcioğlu Qurban Pirimovun müşayiəti ilə «Heyratı», «Rahab», «Kürd-Şahnaz», «Qarabağ şikəstəsi», «Dəşti», «Çoban bayatı»sı muğamları ilə birlikdə «Getdi gəlmədi», «Gül-gül», «Xuraman», «Axşam oldu» təsnif və mahnılarını vala yazdırır. Onun xüsusi bir zövqlə oxuduğu «Leyli» təsnifi dillər əzbəri olmuşdu.

1. Cəlil bəy Bağdadbəyov. «Qarabağ xanəndələri haqqında xatirələrim» (əlyazması). MEA Memarlıq və İncəsənət İnstitutunun arxivi, qovluq № 149.

Varşavadan sonra Keçəçioğlu Məhəmməd 1914-cü ildə «Ekstrafon» firması tərəfindən Kiyevə dəvət edilir. O, burda da bir çox muğam və el mahnularını qrammofon valı üçün oxuyur.

Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra Keçəçioğlu Məhəmməd xalq incəsənəti ilə daha yaxından məşğul olmuş, bütün qüvvəsini və biliyini musiqi mədəniyyətimizin inkişafına həsr etmişdir. 1921-ci ildə Keçəçioğlu Məhəmməd «Təşviqat qatarı» ilə Azərbaycanın bir sıra rayonlarını gəzmiş, əhaliyə verilən konsertlərdə fəal iştirak etmişdir.

1926-cı ildə Ü.Hacıbəyovun təşəbbüsü ilə Keçəçioğlu Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasına dəvət edilir. O, burda Cabbar Qaryağdıoğlu və Seyid Şuşinski ilə birlikdə gənc xanəndələr yetişdirmək sahəsində birgə fəaliyyət göstərir. Xalq şairi Səməd Vurğun Keçəçioğlunun orijinal yaradıcılığına, nikbin və gözəl səsinə dəfələrlə yüksək qiymət vermiş, onun məlahətli səsinə təsdiq etmişdir.¹ Keçəçioğlunun qardaşları Mustafa, İbiş və Səmədin də yaxşı səsi olmuşdur.

Keçəçioğlu Məhəmməd Azərbaycan milli musiqi mədəniyyətinin inkişafında müəyyən xidmətləri olan görkəmli sənətkarlardan biridir. Onun mənalı həyat yolu bu cəhətdən səciyyəvidir.

Görkəmli xanəndə Keçəçioğlu Məhəmməd 1940-cı ildə Quba şəhərində vəfat etmişdir.

Keçəçioğlu Məhəmməd bütünlüklə öz səsinə və istedadını xalqın mənəvi və musiqi tərbiyəsinə həsr etmişdir. Bir xanəndə kimi o, nadir sənətkarlıq qabiliyyətinə, həm də gözəl səsə malik idi. Hər bir muğam, təsnif və el havalarını məharətlə oxumaqda dinləyicini valeh edərək ona yüksək bədii zövq verərdi.

Son dərəcə zil, nikbin və məlahətli səsi olan Keçəçioğlu bütün muğamların öhdəsindən asanlıqla gələ bilirdi. Onun şirin xallarını, zərif guşələrini və cəhcəhli zəngülələrini dinləyənlərdə belə təsəvvür yaranardı ki, dünyada Keçəçinin səsinə gözəl səsi, həm də mahir qabiliyyəti olan ikinci bir xanəndə yoxdur. O, olduqca aydın, rəvan və

1. Səməd Vurğun. Muğamlar haqqında (əlyazması). MEA Memarlıq və İncəsənət İnstitutunun arxivi, qovluq № 31.

şirin oxuyardı. Onun zil muğamlarda vurduğu sürəkli zəngülələrin və uzun nəfəsinin misli-bərabəri yox idi.

Keçəçioğlu klassik bir xanəndə kimi musiqi mədəniyyətimizin tarixində müstəsna rol oynamış, heç bir zaman xalq musiqisindən uzaqlaşmamışdır. Onun bütün varlığı və qəlbi muğam musiqisi ilə döyünmüşdür.

Minillik tarixə malik olan muğamlarımız yaşadıqca Keçəçioğlunun da adı və sənəti yaşayacaq.